UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Normvervaging in Nederland: Perceptie of realiteit?

de Beer, P.

Publication date
2004

Published in
Sociologische Gids

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de Beer, P. (2004). Normvervaging in Nederland: Perceptie of realiteit? *Sociologische Gids*, 51(3), 236-247.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Normvervaging in Nederland: perceptie of realiteit?

1. Inleiding

Als we mogen afgaan op het oordeel van de Nederlandse bevolking, dan is het droevig gesteld met de normen en waarden in Nederland. Ruim tweederde van de Nederlanders is van mening dat gedrag en zeden in ons land steeds meer achteruitgaan. Maar waarop is deze observatie gebaseerd? Welke relatie bestaat er tussen de dominante opvattingen over normen en normoverschrijdend gedrag enerzijds en de feitelijke ontwikkelingen anderzijds? In deze bijdrage probeer ik die vraag te beantwoorden. In paragraaf 2 worden hiertoe de opvattingen die onder de Nederlandse bevolking leven over de normen en het gedrag van hun medeburgers in kaart gebracht, alsmede de ontwikkeling daarin in de afgelopen decennia. Paragraaf 3 geeft een overzicht van de beschikbare gegevens over de feitelijke ontwikkeling van normoverschrijdend gedrag. Hierbij doet zich het probleem voor dat men, afhankelijk van het gebruikte cijfermateriaal, tot verschillende conclusies kan komen. Paragraaf 4 confronteert tot slot de perceptie van de burger van normoverschrijdend gedrag met de beschikbare feitelijke cijfers en probeert een verklaring te bieden voor de discrepantie tussen beide.¹

2. De perceptie van waarden, normen en gedrag onder de Nederlandse bevolking

236

De aandacht die het kabinet-Balkenende vraagt voor waarden en normen, krijgt op het oog veel bijval van de Nederlandse bevolking. Volgens de *Belevingsmonitor Rijksoverheid* behoren 'normen en waarden' tot de kwesties die de Nederlanders het meeste bezighouden, tezamen met 'zorg en welzijn' en 'veiligheid in de samenleving' (Rijksvoorlichtingsdienst 2003). Uit langlopend onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat 70 procent van de bevolking vindt dat 'de opvattingen over gedrag en zeden' in ons land steeds meer achteruitgaan. Opmerkelijk is echter dat dit percentage 24 jaar geleden ook al 60 bedroeg. De zorgen over waarden en normen zijn dus allerminst van vandaag of gisteren. Nu is de formulering 'opvattin-

gen over gedrag en zeden' helaas weinig gelukkig gekozen en voor meerderde uitleg vatbaar. De respondenten kunnen hierbij immers zowel de opvattingen over als het feitelijke gedrag en de heersende zeden op het oog hebben. Uit andere vragen in het SCP-onderzoek komt in ieder geval de nodige zorg over het gedrag naar voren. Zo stelt 85 procent van de bevolking dat de misdadigheid 'de laatste tijd' toeneemt, maar dit percentage was in 1980 met 89 zelfs nog hoger dan momenteel. In het jaar 2000 was 80 procent van mening dat er 'tegenwoordig veel meer geweld op straat [is] dan 10 jaar geleden' (Dekker et al. 2004).

Grote en toenemende zorgen over waarden en normen blijken samen te gaan met afnemende onzekerheid over wat die waarden en normen zijn. In 1970 was 56 procent van de bevolking het eens met de uitspraak 'er zijn zo veel verschillende opvattingen over wat goed en verkeerd is dat je soms niet meer weet waar je aan toe bent'. In 2003 was dit nog maar 41 procent. Ook het percentage van de bevolking dat vindt dat alles heden ten dage zo snel verandert dat je vaak nauwelijks meer weet wat goed en wat slecht is, daalt gestaag: van 45 procent in 1970 naar 28 procent in 2003 (Dekker et al. 2004). Deze afnemende onzekerheid lijkt bovendien, anders dan vaak wordt verondersteld, samen te gaan met een groeiende overeenstemming tussen burgers over wat de juiste waarden en normen zijn. Er wordt nogal eens verondersteld dat als gevolg van de individualiseringstrend, waarden en normen steeds meer zouden versplinteren. Als ieder zijn of haar eigen waarden en normen kiest, dreigt de samenhang in de samenleving te verdwijnen. Voor deze fragmentering en differentiatie in waarden en normen worden in sociaal-wetenschappelijk onderzoek echter weinig aanwijzingen gevonden (vgl. Duyvendak en Hurenkamp 2004 en Van den Brink 2004). Integendeel, er is eerder sprake van een zekere mate van uniformering of homogenisering van opvattingen onder de bevolking. In het langlopende onderzoek 'Culturele veranderingen' van het Sociaal en Cultureel Planbureau kunnen hiervan de nodige voorbeelden worden gevonden (vgl. De Beer 2004). Zo nam de overeenstemming onder de bevolking toe over de opvatting dat een enkel avontuurtje voor een goed huwelijk wel kwaad kan (van 50 procent in 1975 naar 78 procent in 1997), dat mensen vanwege een onrechtvaardige wet de regering mogen hinderen door zitdemonstraties, massabijeenkomsten of protesttochten (van 40 procent in 1975 naar 70 procent in 1997) en dat man en vrouw het huishoudelijk werk gelijk onder elkaar moeten verdelen (van 61 procent in 1981 naar 79 procent in 1997) (SCP 1998).

Dat de zorgen over zeden, gedrag en misdadigheid hoog zijn en zelfs nog groeien, terwijl de onzekerheid over de 'juiste' waarden en normen afneemt, kan twee dingen betekenen. De eerste mogelijkheid is dat het daadwerkelijk bergafwaarts gaat met de zeden en het gedrag in ons land en dat de zorgen van de bevolking dus volledig gerechtvaardigd zijn. De tweede mogelijkheid is echter dat men negatiever gaat denken over gedrag en zeden van anderen, omdat er minder onzekerheid is over wat wenselijk wordt

geacht en men de normen wellicht zelfs hoger is gaan stellen. Als deze tweede optie juist is, mag nog niet worden geconcludeerd dat de bevolking zich ten onrechte zorgen maakt. Als bepaalde normen eenduidiger en strenger worden, is het immers wel degelijk zorgelijk als een fors deel van de bevolking zich hieraan niet houdt. Een voorbeeld is de gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Deze norm is de afgelopen decennia ongetwijfeld strenger geworden en wordt door een groter deel van de bevolking gedeeld. Bepaalde gedragingen die in het verleden heel gebruikelijk waren – bijvoorbeeld achterstelling van vrouwen bij het aannemen van personeel –, worden nu niet langer getolereerd. Maar het zou wel degelijk zorgelijk zijn als veel bedrijven zich van deze norm niets zouden aantrekken.

3. Het vóórkomen van normoverschrijdend gedrag

Om na te gaan of de zorgen van de bevolking voortkomen uit verslechtering van het gedrag of uit verhoging van normen, dient men inzicht te verkrijgen in het feitelijk voorkomen van normoverschrijdend gedrag. Hierbij doet zich het probleem voor dat normoverschrijdend gedrag doorgaans alleen geregistreerd wordt wanneer het om overtreding van formele of wettelijke normen gaat. Een flink deel van de onvrede over 'gedrag en zeden' lijkt echter te maken te hebben met overtreding van informele, sociale normen, of, in meer alledaagse taal, onfatsoenlijk of 'hufferig' gedrag. Hierover is erg weinig informatie beschikbaar, zodat het lastig is om vast te stellen of deze vormen van normoverschrijdend gedrag toenemen. Daarnaast kunnen zich problemen voordoen met betrekking tot de vergelijkbaarheid in de tijd, wanneer de wijze van meting van wetsovertredingen verandert. Hierop wordt aan het eind van de paragraaf nog teruggekomen.

Vanwege de beperking van officiële registraties wordt hier ook gebruik gemaakt van een alternatieve bron van informatie over het vóórkomen van criminaliteit, namelijk het ondervragen van (mogelijke) slachtoffers. Deze methode is echter alleen geschikt voor het meten van veelvoorkomende criminaliteit, aangezien er anders een veel te grote steekproef nodig is om tot betrouwbare schattingen te komen. Een ander nadeel van deze meetmethode is dat het beeld kan worden vertekend door interpretatieverschillen tussen de ondervraagden. Wat de een als onbeschoft gedrag aanmerkt, zal de ander wellicht als een bedreiging interpreteren.

Om een zo objectief mogelijk beeld te geven worden in het navolgende gegevens uit zowel politieregistraties als bevolkingsenquêtes gepresenteerd, waardoor het echter niet altijd mogelijk is tot eenduidige conclusies te komen.

Overlast

In de Politiemonitor Bevolking, een enquête onder een grote representatieve steekproef van de bevolking, wordt sinds 1993 iedere twee jaar gevraagd of

men in de buurt bepaalde overlast en ergernissen ervaart. Dit is een van de weinige bronnen die inzicht bieden in het voorkomen van normoverschrijdend gedrag dat op de rand van wetsovertreding balanceert. Tabel 1 geeft een overzicht van een aantal problemen die in de buurt worden ervaren.

Tabel 1
Buurtproblemen, 1993-2003 (percentage van de bevolking dat zegt dat dit vaak voorkomt).

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	Mutatie 1993- 2003
<i>Verloedering:</i>							
Hondenpoep op straat	47	50	53	50	48	46	-1
Rommel op straat	22	25	27	26	29	30	+9
Bekladding van muren, gebouwen	16	15	16	16	13	13	-4
Vernieling van straatmeubilair	16	17	18	19	20	20	+4
Overlast door groepen jongeren	9	10	12	12	13	13	+4
Geluidsoverlast (niet door verkeer)	12	11	11	8	9	9	-3
<i>Verkeersoverlast:</i>							
Te hard rijden	48	46	46	48	47	47	-1
Geluidsoverlast door verkeer	16	15	15	13	14	15	-2
Agressief verkeersgedrag	20	21	25	20	19	18	-3
<i>Dreiging:</i>							
Dronken mensen op straat	8	7	7	8	8	7	0
Mensen worden op straat lastiggevallen	4	4	3	4	3	3	-1
Drugsoverlast	–	–	8	6	6	6	–

Bron: Politiemonitor Bevolking (2003).

Hondenpoep en te hard rijden blijken de meest voorkomende ergernissen: ongeveer de helft van de bevolking zegt dat dit in zijn of haar buurt vaak voorkomt. Ruim een kwart klaagt over rommel op straat en een op de vijf burgers zegt in de buurt vaak te worden geconfronteerd met vernield straatmeubilair en agressief verkeersgedrag. In de periode 1993-2003 deed zich geen eenduidige trend voor in deze buurtproblemen. De rommel op straat, vernieling van straatmeubilair en de overlast door groepen jongeren namen volgens de ondervraagden toe, maar graffiti, geluidsoverlast en agressief

verkeersgedrag namen per saldo af. Hoe deze ergernissen zich op langere termijn hebben ontwikkeld, is onbekend, maar deze cijfers duiden in ieder geval niet op een eenduidige toename van het overlastgevend gedrag in de jaren negentig. Globaal genomen kan de conclusie worden getrokken dat de overlast de afgelopen tien jaar betrekkelijk stabiel was. Dit doet echter niets af aan het feit dat een groot deel van de bevolking een of andere vorm van overlast in de omgeving ervaart, hetgeen op zichzelf zorgelijk kan worden genoemd.

Criminaliteit - registraties

Over uiteenlopende vormen van criminaliteit is uitgebreid cijfermateriaal beschikbaar op basis van registraties van politie en justitie. Daarnaast is aanvullende informatie beschikbaar uit slachtofferenquêtes. Afgaande op de politieregistraties lijkt er geen twijfel mogelijk dat de criminaliteit in Nederland sinds de jaren zestig sterk is toegenomen: per honderd inwoners worden momenteel jaarlijks ongeveer zevenmaal zoveel misdrijven geregistreerd als rond het jaar 1960 (figuur 1). Opmerkelijk is echter dat deze explosieve stijging zich vrijwel volledig in de periode 1965-1984 heeft voorgedaan. De laatste twintig jaar is de geregistreerde criminaliteit nog wel enigszins toegenomen, maar vertoont zij geen eenduidig stijgende lijn meer: tussen 1984 en 1990 was de criminaliteit vrijwel stabiel, tussen 1990 en 1994 steeg zij fors om daarna snel terug te vallen en vanaf 1999 groeit zij opnieuw.

Figuur 1

Geregistreerde misdrijven per 100 inwoners, 1950-2002.

Bron: CBS (Statline).

Onder deze ontwikkeling voor de totale criminaliteit gaan uiteenlopende ontwikkelingen voor verschillende soorten criminaliteit schuil. Het algemene patroon wordt sterk bepaald door de vermogensdelicten, die twee-

derde à driekwart van de totale geregistreerde criminaliteit uitmaken. Zoals bekend bestaat in Nederland een onevenredig groot deel hiervan uit fiet-sendiefstallen. De geweldsdelicten, die als de meest zorgelijke – of in ieder geval zorgwekkende – vorm van criminaliteit kunnen worden beschouwd, laten een wat ander patroon zien. Tot 1975 was het relatieve aantal geweldsdelicten vrijwel stabiel, maar daarna is het aantal snel gestegen: een verdubbeling tussen 1975 en 1978, opnieuw een verdubbeling in de daaropvolgende tien jaar, gevolgd door een gestage, maar meer geleidelijke groei in de jaren negentig. In 2001 werden per honderd inwoners bijna achtmaal zoveel geweldsmisdrijven geregistreerd als in 1975. Binnen de geweldscriminaliteit zijn de meest ernstige vormen, moord en doodslag, overigens beduidend minder sterk gegroeid, zij het toch bijna verdrievoudigd: van 0,5 per 100.000 inwoners rond 1970 naar 1,4 in 1998 (WODC 2001).

Een derde categorie van misdrijven, vernielingen en verstoringen van de openbare orde, liet eveneens in de jaren zeventig en tachtig haar sterkste groei zien. Tussen 1969 en 1989 vernegenvoudigde hun aantal, om daarna nog slechts licht te stijgen, hoewel zich hierin vanaf het midden van de jaren negentig weer een versnelling lijkt af te tekenen.

Ten slotte namen de misdrijven op grond van de Wegenverkeerswet (zoals rijden onder invloed en doorrijden na een ongeval) vooral in de jaren zestig en zeventig sterk toe (een verviervoudiging) om zich in de jaren tachtig en de eerste helft van de jaren negentig te stabiliseren, waarna zich opnieuw een vrij forse toename voordeed. Bij verkeersmisdrijven ligt het echter in de rede om het aantal te relateren aan de omvang van het verkeer in plaats van aan de omvang van de bevolking. Per miljoen gereden autokilometers blijkt het aantal geregistreerde verkeersmisdrijven in 2001 dan nauwelijks te verschillen van het aantal in 1985.

Uit figuur 1 komt het beeld naar voren dat de geregistreerde criminaliteit in Nederland sinds de jaren zestig explosief is gestegen, maar dat de sterkste stijging zich in de jaren zeventig en tachtig heeft voorgedaan. Weliswaar was er ook in de jaren negentig per saldo nog sprake van een stijging, maar deze was veel minder uitgesproken dan in de twee voorgaande decennia. Het meest verontrustend is echter dat de geweldscriminaliteit in de jaren negentig wel sterk is gestegen: bijna een verdubbeling tussen 1990 en 2001. De groei van vermogensmisdrijven is in de jaren negentig daarentegen tot staan gekomen, terwijl de groei van het aantal vernielingen en verkeersmisdrijven vertraagde ten opzichte van voorgaande decennia, maar nog wel doorzette.

241

Criminaliteit - slachtofferenquêtes

Zoals opgemerkt kunnen de politieregistraties een vertekend beeld geven van de ontwikkeling van het aantal misdrijven. Om meer inzicht te krijgen in de betrouwbaarheid van de geschetste trends is het daarom wenselijk de registratiecijfers te confronteren met de cijfers uit een andere bron: groot-schalige persoonsenquêtes. In hoeverre komen de geschetste trends over-

een met de ervaring van de burgers zelf? Cijfers hierover worden sinds 1980 periodiek verzameld door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Tabel 2
Ondervonden delicten (per 100 inwoners van 15 jaar en ouder).

	Totaal	Diefstal	Geweld- delicten	Mishan- deling	Bedreiging	Vernie- lingen	Doorrijden na ongeval
1980	32,7	12,7	6,0	–	–	12,6	1,5
1984	39,8	15,6	9,4	–	–	12,4	2,4
1988	34,2	14,2	7,4	–	–	10,7	1,9
1992	36,1	15,3	7,9	2,2	4,3	11,4	1,5
1995	35,8	15,7	6,7	2,0	3,4	11,9	1,5
2000	36,2	13,9	6,9	1,5	4,2	13,9	1,5
2001	35,5	12,9	8,1	2,1	4,5	13,0	1,4
2002	39,2	14,4	8,2	1,9	4,8	15,0	1,6
2003	36,5	13,0	8,3	2,1	5,0	13,8	1,4

Bron: CBS (Statline).

Uit tabel 2 komt een duidelijk ander beeld naar voren van de ontwikkeling van de criminaliteit dan uit figuur 1. Het aantal delicten dat burgers zeggen in het afgelopen jaar te hebben ondervonden, is tussen 1980 en 2003 weliswaar met vier per honderd inwoners toegenomen, maar er valt in deze reeks geen trend te ontdekken. In 1984 werd bijvoorbeeld een hoger percentage gemeten dan in 2003. Ook bij de afzonderlijke vormen van criminaliteit is geen sprake van een eenduidige trend, wellicht met uitzondering van de geweldsdelicten, die sinds het midden van de jaren negentig geleidelijk toenemen. De forse groei van geweldscriminaliteit, die uit de politie-registraties naar voren kwam, kan echter niet uit de slachtoffercijfers worden afgeleid. Volgens deze enquêtécijfers bereikte de geweldscriminaliteit al in 1984 haar hoogtepunt! In figuur 2 worden voor het totale aantal misdrijven en voor drie specifieke vormen de geregistreerde cijfers vergeleken met de cijfers uit slachtofferenquêtes (ondervonden misdrijven). Deze figuur laat zien dat met name de trendmatige stijging van de geregistreerde geweldsmisdrijven en van de vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde niet worden weerspiegeld in de slachtoffercijfers.

Figuur 2

Ontwikkeling van criminaliteit volgens registraties en slachtofferenquêtes.

Bron: CBS (Statline); bewerking PdB.

244

Er zijn verschillende verklaringen voor het uiteenlopen van de politieregistraties en de enquêtegegevens. Er kunnen aanzienlijke interpretatie- en definitieverschillen zijn tussen politiefunctionarissen en 'gewone' burgers over wat onder verschillende vormen van criminaliteit moet worden begrepen. In het algemeen hanteren burgers minder nauwkeurige criteria en definities dan de politie, waardoor zij bepaalde vormen van normoverschrijdend gedrag wellicht eerder als criminaliteit interpreteren. Daarnaast melden zij lang niet alle misdrijven die zij ondervinden bij de politie. Het lage ophelderingspercentage van bepaalde misdrijven zou ertoe kunnen leiden dat de slachtoffers deze misdrijven minder vaak bij de politie melden. Fietsendiefstal is hiervan een voor de hand liggend voorbeeld. Hierdoor

zou het percentage van de feitelijke misdrijven dat wordt geregistreerd, kunnen afnemen.

De politieregistraties kunnen in de loop van de tijd echter ook wijzigingen ondergaan door veranderingen in het beleid. De toegenomen maatschappelijke zorg over criminaliteit heeft ertoe geleid dat de politie meer aandacht is gaan besteden aan het registreren van misdrijven. Zo worden sommige zaken nu wel geregistreerd die vroeger werden afgedaan zonder vermelding. Ook de intensiteit waarmee overtredingen en misdrijven worden opgespoord kan veranderen. Een voorbeeld hiervan is de veel intensievere controle van snelheidsovertredingen, onder meer met behulp van automatische camera's. Als gevolg hiervan is het aantal bekeuringen vanwege snelheidsovertredingen sinds 1995 meer dan verviervoudigd (bron: <http://www.swov.nl/nl/kennisbank/>). Het is erg onwaarschijnlijk dat dit op een feitelijke toename van het aantal snelheidsovertredingen duidt.

Wittebrood en Junger (1999) hebben deze verschillende verklaringen op hun plausibiliteit onderzocht met betrekking tot de geweldscriminaliteit. Op basis van een grondige analyse concluderen zij dat de slachtofferenquêtes waarschijnlijk een betrouwbaarder beeld geven dan de politieregistraties. De stijgende trend in de geregistreerde geweldsmisdrijven zou met name het gevolg zijn van een betere registratie. Hierdoor liep de verhouding tussen het aantal ondervonden en het aantal geregistreerde geweldsmisdrijven terug van 39:1 in 1984 naar 12:1 in 2002. Als hun conclusie juist is, zou de geweldscriminaliteit de laatste twintig jaar per saldo dus niet zijn gestegen. Overigens tekent zich sinds 1996 wel een stijging af, zowel in de registraties als in de enquêtecijfers. Als dezelfde redenering opgaat voor andere vormen van criminaliteit, kan in algemene zin worden geconcludeerd dat er sinds het midden van de jaren tachtig, anders dan de algemeen heersende opvatting, niet sprake is van een substantiële toename van de criminaliteit.

4. Conclusie: feit of fictie?

Confronteert men de opvattingen van de bevolking over normen en gedrag met trends in de normovertreding en criminaliteit, dan doet zich een merkwaardige paradox voor. De dominante opvatting onder de Nederlandse bevolking dat het bergafwaarts gaat met 'gedrag en zeden' en dat de misdadigheid toeneemt, komt wel overeen met de officiële registratie van criminaliteit, maar niet met de ervaring van de burger zelf. Immers, de opvatting, die al twintig jaar lang meer dan vier op de vijf burgers huldigen, dat de misdadigheid 'de laatste tijd' toeneemt wordt weerspiegeld in de cijfers van de geregistreerde criminaliteit, vooral als het om geweldscriminaliteit gaat. Maar gevraagd naar de eigen ervaring met overlast in de buurt en met criminaliteit in het laatste jaar wijzen de antwoorden van de bevolking in

diezelfde twintig jaar niet op een noemenswaardige stijging, zelfs niet ten aanzien van geweldscriminaliteit.

Voor deze paradox kunnen twee verklaringen worden gegeven. Een eerste verklaring is dat het percentage van de burgers dat het laatste jaar slachtoffer van criminaliteit is geweest, weliswaar niet is toegenomen, maar dat dit niet betekent dat het percentage dat ooit slachtoffer is geweest, constant is. Als jaarlijks ongeveer een op de twaalf burgers wordt geconfronteerd met geweldscriminaliteit, zal na een jaar of acht de helft van de burgers een of meerdere malen slachtoffer zijn geweest en na veertien jaar zeven op de tien burgers.² Als burgers hun oordeel over de ontwikkeling van de criminaliteit vooral laten bepalen door hun eigen ervaringen – en eventueel door die van familie en bekenden –, is het dus niet vreemd dat bij een constante criminaliteit toch steeds meer mensen van mening zijn dat de criminaliteit toeneemt.

Een tweede mogelijke verklaring is dat het oordeel over de ontwikkeling van de criminaliteit niet wordt bepaald door de eigen ervaring, maar door de aandacht hiervoor in de media. Een aanwijzing hiervoor is dat er haast een omgekeerd verband bestaat tussen het 'subjectieve' gevoel van onveiligheid en het 'objectieve' slachtofferrisico. Ouderen en vrouwen voelen zich het onveiligst, terwijl zij minder vaak slachtoffer zijn dan jongeren en mannen. Dit duidt erop dat het niet zozeer de eigen ervaringen met criminaliteit zijn die gevoelens van onveiligheid oproepen en dus wellicht evenmin het algemene oordeel over de ontwikkeling van de criminaliteit bepalen.

Het lijkt weinig twijfel dat de media – en waarschijnlijk vooral de 'serieuze' media – de afgelopen decennia meer aandacht aan criminaliteit zijn gaan besteden. In de jaren tachtig werd je in bepaalde kringen, als je klaagde over de toenemende criminaliteit, nog geadviseerd een andere krant te lezen. Nu is een dergelijke reactie nauwelijks meer voorstelbaar. Deze toegenomen aandacht van de media voor criminaliteit werd bovendien gerechtvaardigd door de politieregistraties, die immers ook een aanzienlijke stijging lieten zien. Het is heel waarschijnlijk dat deze media-aandacht heeft bijgedragen aan de toename van het onbehagen over normoverschrijdend gedrag en criminaliteit.

246

Om misverstanden te voorkomen: deze verklaringen zijn niet bedoeld om iets af te doen aan de ernst van de criminaliteit. Als een op de drie burgers jaarlijks slachtoffer is van criminaliteit en een op de twaalf van een geweldsmisdrijf, dan is dit een ernstige zaak. Dat deze cijfers al twintig jaar lang zo hoog zijn, is bepaald geen reden om ze te bagatelliseren. Integendeel, het is juist zorgelijk dat de overheid in deze twintig jaar er niet in is geslaagd de criminaliteitscijfers omlaag te krijgen. Dat de overheid de laatste jaren steeds meer aandacht is gaan besteden aan het criminaliteitsprobleem, was dan ook hoog tijd. Maar men dient er wel voor te waken de suggestie te wekken dat het probleem van normoverschrijding en criminaliteit steeds groter wordt. Daarvoor zijn vrijwel geen aanwijzingen. Er is dan ook

geen aanleiding voor doemverhalen over het geleidelijk afglijden van onze samenleving naar een situatie van rechteloosheid, waarin criminelen de macht over de publieke ruimte hebben overgenomen en een eerzame burger zich niet meer onbewapend op straat kan begeven. Het beeld, zoals dit uit de hier besproken bevolkingsenquêtes naar voren komt, mag dan redelijk stabiel zijn, het is zorgelijk genoeg om een grotere inspanning van politie en justitie te rechtvaardigen.

Noten

- 1 Dit artikel is ten dele gebaseerd op de hoofdstukken 3 en 4 van het rapport *Waarden, normen en de last van het gedrag* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2003).
- 2 Immers, de kans om geen slachtoffer te zijn (geweest) is dan na 1 jaar $11/12 = 92$ procent, na 2 jaar $(11/12)^2 = 84$ procent, na acht jaar $(11/12)^8 =$

50 procent en na veertien jaar $(11/12)^{14} = 30$ procent. Dit is overigens slechts een ruwe schatting van de werkelijke kans, aangezien geen rekening wordt gehouden met de kans op slachtofferschap vóór het eerste jaar, de mogelijkheid dat sommige mensen meer kans hebben om (meermalen) slachtoffer te zijn dan andere en de instroom van jongeren en migranten en de uitstroom van overledenen en emigranten uit de bevolking.

Geraadpleegde literatuur

- Beer, P. de (2004) Individualisering zit tussen de oren. In: Duyvendak en Hurenkamp (red.) *Kiezen voor de kudde*. Amsterdam: Van Gennep.
- Brink, G. van den (2004) *Pleidooi voor een beschavingsoffensief*. WRR-Verkenningen 3. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline.
- Dekker, P., J. de Hart en P. de Beer, m.m.v. C. Hubers (2004) *De moraal in de publieke opinie*. scp-Onderzoeksrapport 2004 (2). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Duyvendak, J.W. en M. Hurenkamp (red.) (2004) *Kiezen voor de kudde*. Amsterdam: Van Gennep.
- Politiemonitor bevolking 2003* (2003). Den Haag/Hilversum.
- Rijksvoorlichtingsdienst (2003) *Belevingsmonitor Rijksoverheid - september 2003*. Den Haag: Rijksvoorlichtingsdienst.
- SCP (1999) *25 jaar sociale verandering. Sociaal en Cultureel Rapport 1998*. Rijswijk/Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Elsevier bedrijfsinformatie.
- Wittebrood, K. en M. Junger (1999) Trends in geweldscriminaliteit: een vergelijking tussen politiestatistieken en slachtofferenquêtes. *Tijdschrift voor Criminologie* 3: 250-267.
- WODC (2001) *Moord en doodslag in 1998*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatie Centrum.
- WRR (2003) *Waarden, normen en de last van het gedrag*, Rapporten aan de Regering 68. Den Haag/Amsterdam: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid/Amsterdam University Press.